

якості. Припускаємо, що використання методів та прийомів освіти для сталого розвитку дозволить покращити ці показники. А тому подальша експериментальна робота буде пов'язана із упровадженням програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», з реалізацією педагогічної моделі, що ґрунтується на засадах емпіричного-педагогіки, з використанням запропонованого нею методичного інструментарію.

Отже, проведені дослідження дозволило з'ясувати, що освіта для сталого розвитку – це не частина й не нова форма освіти, а новий сенс та мета сучасної освіти як засобу збереження, розвитку та подальшого існування людства. Залучення до сталого способу життя не може відбуватись формально чи ситуативно. Коли робота проводиться системно, діти звикають жити за принципами сталого розвитку, починають контролювати не тільки свої дії і дії один одного, а й дії дорослих і батьків. Тобто вони стають ініціаторами дій, спрямованих на сталий розвиток. Результати експерименту засвідчили, що традиційна еколого-природничка освіта не спроможна забезпечити належний рівень сформованості у дітей природничо-екологічної компетентності. Вихід з цієї ситуації вбачаємо у зміні моделі освіти, у трансформації її змісту та методів реалізації.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А. М. Богуш ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П. [та ін.]. – К., 2012. – 26 с.
2. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О. Пометун. – Д., ЛПРА, 2015. – 120 с.
3. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : парціальна програма для системи дошкільної освіти / Н. Гавриш, О. Пометун. - Київ, 2019. – 23 с.
4. Мелманн М. Диалоги об образовании для устойчивого развития / М. Мелманн, Е. И. Пометун. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 180 с.
5. На шляху до творення майбутнього : уроки сталого розвитку / М. Мелманн // Освітні коментарі. – 2011. – № 7-9. – С. 2-4.
6. Пометун О. Освіта для сталого розвитку для дошкільнят // Надихаємо на дії . Електронний журнал. – 2013. – № 12 (2). – С. 21-30.
7. Пометун О. Що таке «емпауермент - педагогіка» / Олена Пометун // Надихаємо на дії . Електронний журнал. – 2008. – № 1 (1). – С. 10-12.
8. Пометун О. Сталий розвиток : стосується кожного / О. Пометун, Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2018. – №3. – С. 2-15.
9. Присяжнюк Л. Збережемо планету для майбутніх поколінь : формування в дошкільників основ екологічної свідомості в контексті стратегії сталого розвитку // Дошкільне виховання. – 2020. – № 2. – С. 3-6.

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Vita Guzal, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: В.Годлевська, доктор історичних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF YOUNGER PUPILS

Vita Hutsal, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлюються питання формування творчого мислення у дітей молодшого шкільного віку, описані відомі технології творчості. Зазначено, що в початковій школі технології розвитку творчого мислення можуть стати ефективними за умови їх правильного використання у навчальному процесі.

Ключові слова: креативне мислення, «Теорія розв'язання винахідницьких задач», колективні творчі справи, молодші школярі.

Abstract. The article covers the issues of forming creative thinking in young children, describes known technologies of creativity. It was stated that in the elementary school creative

technology development technologies can become effective if they are used correctly in the educational process.

Keywords: *creative thinking, «Theory of solving inventive problems», collective creative affairs, junior high school students.*

Процес формування творчого мислення і організації творчої діяльності дітей покладено до основи освітнього процесу, що сприяє розвитку в дитини спостережливості, вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати і вирішувати неординарні завдання. Перед педагогом у сучасних умовах стоять завдання вдосконалення методів, засобів навчання і способів організації творчої діяльності учнів, заснованих на системно-діяльнісному підході з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини, що можливість творчого зростання, творчих особливостей особистості молодшого школяра.

Проблема формування творчого мислення й організації творчої діяльності актуально в усі часи. Дослідженням цього питання займалися багато педагогів і психологів, такі як Н. Дружинін, І. Лернер, А. Матюшкін, Р. Немов, Я. Пономарьов, Г. Селевко, О. Тихомиров. Особливості розвитку творчого мислення молодших школярів розкриваються в дослідженнях зарубіжних педагогів і психологів, таких як: Дж. Гілфорд, С. Рубінштейн, Р. Стернберг, Е. Торренс та інші.

Г. Альтшуллер і Р. Шапіро під творчим мисленням розуміють продуктивну розумову діяльність, що дозволяє досягти нового результату шляхом розв'язання деякого протиріччя. Науковець Р. Гут визначає процес творчості як продуктивну розумову діяльність, яка приносить нетривіальний (якісно новий, неочевидний) результат.

На думку Дж. Гілфорда, креативне мислення – це здатність людини відмовитися від стереотипних способів поведінки і дій, основу якої складає мислення, «що йде в різних напрямках», що приводить до несподіваних висновків і результатами. Е. Фромм розуміє під творчим мисленням здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, націленість на відкриття нового і схильність до глибокого усвідомлення свого досвіду. Отже, визначаючи ключові характеристики креативності та творчості, різні вчені приходять до подібної думки і відносять до них інтуїцію, фантазію, здатність переводити несвідомий матеріал в свідомість, оригінальність, нестандартність і цілісність бачення проблеми, високий пізнавальний інтерес, ініціативність, самостійність, завзятість, високу самоорганізацію і працездатність.

Таким чином, сьогодні перед школою стоїть завдання формування продуктивного, творчого мислення в процесі виховання і навчання дітей. Для цього необхідно впровадження в освітню практику технологій, які сприяють вихованню творчо мислячої особистості. Найбільш відомі технології творчості: «Теорія розв'язання винахідницьких задач» (ТРВЗ) Г. Альтшуллера; «Загальна теорія сильного мислення» (ЗТСМ) – інноваційна теорія розвитку сильного мислення в освіті (Н. Хоменко); технологія виявлення і розвитку творчих здібностей (І. Волков); технологія колективного творчого виховання (І. Іванов) та інші.

Актуальність розвитку творчого мислення в молодшому шкільному віці визначається такими віковими особливостями, як образність мислення, інтенсивний розвиток уяви, інтелектуалізація всіх пізнавальних процесів. Відносно невеликий запас знань, життєвого досвіду, звичних алгоритмів рішення, висока емоційна чуйність і пізнавальна активність молодших школярів сприяють знаходженню ними оригінальних рішень нестандартних завдань. На думку В. Сухомлинського, в дитячій творчості злиті воедино слово, думка і емоція, фантазія, гра [11]. Все це дозволяє вважати молодший шкільний вік сенситивним періодом для розвитку творчості і творчого мислення зокрема.

Однією з найбільш ефективних технологій розвитку творчого мислення, набуття навичок вирішення проблемних завдань є ТРВЗ (теорія розв'язання винахідницьких задач). ТРВЗ як інструмент підвищення ефективності винахідницької діяльності створена 60 років тому відомим вченим Г. Альтшуллером, яка успішно адаптована для її сприйняття школярами.

Головна мета використання ТРВЗ у початковій школі полягає в цілеспрямованому розвитку творчого системного мислення молодших школярів, спрямованого на перетворення дійсності.

Основним поняттям теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) є протиріччя. При виникненні протиріччя можливі два шляхи її розв'язання:

1) компроміс, примирення протилежних вимог, що пред'являються до певної конструкції або ситуації;

2) висування якісно нової ідеї або принципово нової конструкції.

Теорія розв'язання винахідницьких задач дозволяє оволодіти способами зняття психологічної інерції, тобто розвитку творчої уяви, який трансформувався у самостійну науку, що допомагає школярам розмірковувати, шукати, самостійно розв'язувати свої проблеми. Предмети і явища стають багатофункціональними, що відразу вирішує безліч проблем у грі, побуті, спілкуванні.

Ця теорія включає в себе механізми планомірного перетворення проблеми в образ майбутнього рішення, механізми подолання психологічної інерції, яка перешкоджає пошуку рішень та широкий інформаційний фонд – конкретний досвід рішення проблем.

У технології Г. Альтшуллера мають місце як індивідуальні, так і колективні прийоми організації діяльності («Евристична гра», «Мозковий штурм», «Колективний пошук», «Метод фокальних об'єктів і контрольних питань» тощо).

Наприклад: Немає олівця. Як написати записку мамі?

На столі лежить буханець хліба. Біля нього сидить голодний лев. Як хлопчику забрати хліб?

Отже, використання ТРВЗ робить педагогічний процес ефективним, формує системно-діалектичне мислення, пізнавальну активність, творчу самостійність учнів.

Зміст матеріалу і побудова навчання за системою І. Волкова дозволяють виявляти і цілеспрямовано розвивати задатки, здібності дітей, виробляти здатність проявляти творчість в будь-якій справі. Відпрацьовуються прийоми праці, в результаті чого створюється творчий продукт. Замість послідовності предметів і розділів, І. Волков пропонує об'єднати вузлові питання, на яких заснований розділ, предмет або кілька предметів. Тобто використовується принцип міжпредметних зв'язків і блочне вивчення матеріалу.

Технологія колективного творчого виховання (за І. Івановим). Сутність даної технології полягає у формуванні особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах соціальної творчості. Технологія КТВ дає кожній дитині можливість крокувати чарівними шляхами творчості, пізнавати себе та всесвіт, вірити в свою неповторність і необхідність, творити добро, пробуджувати кращі почуття в собі та в людях, стверджувати свою позитивну гуманістичну позицію.

Основою технології І. Іванова виступають колективні творчі справи (КТС) – спосіб організації наповненого працею, ініціативою, творчістю, товариством і радістю життя. Алгоритм організації та проведення КТС складається з наступних етапів: пошук, цілепокладання і організація, прогнозування і планування, реалізація, аналітико-рефлексивна діяльність [7, с. 2]. Колективна діяльність розглядається нами як потужний каталізатор творчості і необхідна умова розвитку особистості.

Суттєвою ознакою технології КТС є творчий характер діяльності школярів. У процесі колективної творчої справи творчість виявляється у постійному прагненні зробити навіть найнуднішу справу цікавою, захоплюючою, намаганні імпровізувати, фантазувати, створювати нові образи. Це, насамперед, – відхід від норми, шаблону, прояви в найрізноманітніших варіантах, вияв нових можливостей тощо [8, с. 4].

Сила кожної КТС в тому, що вона потребує спільного пошуку, дає йому поштовх і відкриває для нього широкий простір. Тому в кожній із цих справ – гнучка форма і багатий, різноманітний зміст, нестандартні варіанти.

За умов використання технології КТС зростає загальна зацікавленість учнів у навчанні, у плануванні та організації життя школи:

- учні випробують себе в різноманітних заходах, маленьких та великих справах;
- зростає їх відповідальність, активність, комунікабельність;
- класи вчаться співпрацювати між собою;
- закладаються майбутні перспективи розвитку окремої дитини;
- класні колективи зміцнюються, що позитивно впливає на загальношкільний настрій;
- учні та колективи знаходяться в постійній творчості.

Колективні творчі справи, які використовуються у навчально-виховному процесі початкової школи можуть бути різного спрямування I ступеня:

1. *Суспільно-корисні КТС* (учні та їх старші друзі здійснюють опіку через працю-творчість). Метою суспільно-корисних КТС – збагатити знання дітей про навколишнє середовище, виробляти погляди на працю як основне джерело радісного життя, виховувати бажання вносити свій вклад в покращення дійсності, а також вміння і навичку реально турбуватися про близьких та далеких людях, працювати самостійно і творчо на благо і радість.

Наприклад: «Майстерня Саморобкіна», «Книжкова лікарня», «Снігова казка», фабрика Діда Мороза, Ниточка-Микиточка, трудові атаки, трудові операції, трудові десанти тощо.

2. *Художньо-естетичні КТС* дозволяють ціленаправлено розвивати художньо-естетичні смаки дітей та дорослих, потребу у прекрасному, здатність до художнього мислення і тонкого емоційного ставлення; зміцнюють потяг до духовної культури, до мистецтва і потребу відкривати прекрасне іншим людям; викликають бажання випробувати себе у творчості; виховують сприйнятливність, благородство душі; збагачують внутрішній світ людини; формують естетичне ставлення до життя нашого

Наприклад: конкурс інсценованих пісень, літературний карнавал, фестиваль аматорських фільмів, огляди читців, співаків, танцюристів, музикантів, пантоміми, спортивних танців, «Вечір поетичних почуттів»; конкурс живих картин, «Збори невідомих поетів», літературно-музична вітальня, конкурс усних розповідей, музичний клуб, концерт-ромашка тощо суспільства, народів інших держав.

3. *КТС морально-етичного спрямування.* Моральне виховання учнів – це вивчення теоретичних основ моралі, формування в них моральних уявлень та понять, організація їхньої моральної поведінки і діяльності, які відповідають вимогам моралі суспільства.

Наприклад: акції «Добро вернеться тобі сторицею», «Дітям Чорнобиля»; диспути: «Чи може бути щасливою непорядна людина?», «Конфлікт чи толерантність?», «У кого є совість?», «Краще гірка правда, ніж солодка брехня», «Що означає бути відповідальним за кохану?»; захист проекту «Школа співробітництва», гра «Словничок ввічливих слів»; круглі столи з батьками «Вибачте, ми були неправі», сучасне звучання проблеми «Батьки і діти»; збір-розмова «Себе як у дзеркалі я бачу», турнір лицарів, конкурс «Усміхайтесь, джентльмени», клуб «Немає межі удосконаленню» та інші.

4. *Фізкультурно-оздоровчі КТС.* Найголовніша із виховних можливостей фізкультурно-оздоровчих КТС заключається у розвитку у вихованців позитивного ставлення до фізкультурно-оздоровчої сторони життя, до фізичної культури, до себе як здорових і загартованих громадянам суспільства, готових до «праці і оборони». Спортивні КТД допомагають виробляти швидкість, спритність і стійкість, винахідливість і наполегливість, сміливість і мужність, колективізм і дисципліну.

Саме фізкультурно-оздоровчі КТС дозволяють виробляти у молодших школярах переконання у важливості і красі фізичної культури, дійсну цікавість до неї, вміння і навичку загартовувати себе і допомагати загартовуватись іншим.

Наприклад: «Веселі старті», день відкритих стартів, народні спортивні ігрища, свято Мийдодира, «космічні змагання», суїта туристських ігор, весела спартакіада, весняне свято м'яча і скакалки, військово-спортивні ігри на місцевості тощо (*додаток К*).

5. *КТС пізнавального характеру.* Суть – відкриття світу на радість і користь один одному, близьким і далеким людям. Тут на перший план виносяться розвиток у школярів громадського ставлення до таких сторін життя, які недостатньо пізнані, багато таємниць, загадок, потребують свого розкриття у колективі.

Важлива роль пізнавальних КТС полягає ще у формуванні необхідності у пізнанні, усвідомленого захопленого, дієвого ставлення до безпосереднього джерела відкриття світу: до книжки, навчання, різноманітним способам самоосвіти, розширення свого кругозору.

Наприклад: клуб допитливих («чомучок»), турнір-вікторина, естафета улюблених занять, турнір ораторів, розповідь-естафета, конкурс фантастичних проєктів, виставка технічної творчості, «турнір знавців життєвих премудростей», «тлумачний словник» тощо.

Таким чином, молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку продуктивного, творчого мислення. Систематично організована позаурочна діяльність, спрямована на формування творчого мислення дітей, сприяє їх інтелектуальному і особистісному розвитку, задоволенню різнобічних інтересів, потреб у спілкуванні і колективному взаємодії. Технології розвитку творчого мислення дозволяють дитині в повному обсязі задовольнити свої потреби самовираження, самоутвердження, самоуспіху через позитивну творчу діяльність при постійному створенні ситуації вибору, без будь-якого тиску на особистість.

Список використаних джерел:

1. Білик Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій / Т. С. Білик // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 316-320.
2. Голюк О. А. Нестандартні задачі як засіб розвитку логічного мислення молодших школярів / О.А. Голюк, Н.О. Пахальчук // *Advanced trends of the modern development of psychology and pedagogy in European countries : collective monograph.* Riga : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. – С. 116-132.
3. Голюк О.А. Обґрунтування компонентів творчого потенціалу майбутнього педагога ДНЗ та школи І ступеня / О.А. Голюк // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів : матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // *FOLIA COMENIANA : вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського.* – Умань : ФОП Жовтий, 2015. – С. 38- 42.
4. Голюк О.А. Підготовка майбутніх педагогів до розвитку діалектичного мислення дитини дошкільного та молодшого шкільного віку засобами ТРВЗ-педагогіки / О.А. Голюк // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. – С. 142-146.
5. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи / О.П.Демченко // *Людинознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»* / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Випуск 6/38 (2018). – С.116-130.
6. Демченко Е., Кит Г., Голюк О., Родюк Н. Развитие субъектности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми / Елена Демченко, Галина Кит, Оксана Голюк, Наталья Родюк // *Society, Integration, Education. Proceedings of the International Scientific Conference, May 25th-26th, 2018.* – Rezekne : Rezekne Academy of Technologies, 2018. – P. 507-519.
7. Зоц В., Коломієнко Г. Колективна творча діяльність // *Завуч.* – 2004. – Січень. – № 3. – С. 1-8.
8. Иванов И. Энциклопедия КТД / И. Иванов. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.
9. Каплінський В. В. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти / В. В. Каплінський, Н. І. Лазаренко // *Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики: зб наук. робіт.* – Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С.– 111-114.
10. Лапшина І.М., Родюк Н.Ю. Технології творчого розвитку молодших школярів на уроках галузі «Мови та літератури»: Інформаційне видання для здобувачів ступеня вищої освіти магістра – Вінниця: ВДПУ, 2018. – 60 с.
11. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості // *Вибрані твори в 5-ти т.* – Т.1. – К.: Радянська школа, 1977. – С. 55-206 с.

12. Швець К. Роль колективної творчої діяльності у вихованні молодших школярів / К. Швець // Наукові записки : Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. – Вип.7 : У 2-х частинах. – Ч. 1. – Вінниця : ВДПУ ім.М.Коцюбинського, 2009. – С. 128-130.

13. Holiuk O. PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR CREATIVITY DEVELOPMENT IN MATHEMATICALLY GIFTED ELEMENTARY STUDENTS / Oksana Holiuk, Olena Demchenko, Galina Kit, Nataliia Rodiuk // Problem space of modern society: philosophical communicative and pedagogical interpretations. Part II. – 2019. – С. 580.

ТВОРЧИСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК УМОВА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Сніжана Драбинюк, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: О.В.Шикиринська, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

THE CREATIVITY OF THE PRIMARY SCHOOL TEACHER AS A CONDITION OF SUCCESSFUL ACTIVITY IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Snizhana Drabyniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання щодо творчості учителя як умови успішної діяльності в новій українській школі. Розкрито сучасні педагогічні технології та методи здійснення навчально-виховної роботи у початковій школі на засадах творчості учителя.

Ключові слова: творчий учитель, технологія проблемного навчання, оздоровчі технології, групова робота, ігрові технології, інформаційно-комунікативні технології, технології формування творчої особистості.

Abstract. The article explores theoretical questions about teacher creativity as a condition for successful activity in a new Ukrainian school. The modern pedagogical technologies and methods of realization of educational work in elementary school on the basis of creativity of the teacher are revealed.

Keywords: creative teacher, problem-based learning technology, wellness technologies, group work, game technologies, information and communication technologies, technologies of creative personality formation.

З огляду на актуальні проблеми сьогодення, головним завданням для успішної діяльності Нової української школи [3, с.116] є забезпечення початкової школи творчими учителями.

А який він – творчий учитель?

Творчий учитель – креативна особистість з високим ступенем розвитку мотивів, творчих умінь, яка виявляє активність у власному розвитку та у формуванні творчої особистості учня. Творчу активність учнів здатний сформувати лише творчо мислячий, активний учитель.

На думку видатного психолога Л. Виготського, творчість – це діяльність людини, яка спрямована на створення нового: чи то речей зовнішнього світу, чи умовиводів або почуттів, властивих самій людині [4, с. 165].

Відомий педагог, вчений та засновник Загальної академії творчої педагогіки Л. Рувинський розглядав творчість як пошук учителем нових розв'язків у постанові нових завдань, застосування нестандартних прийомів діяльності, як здатність передбачати, емоційно переживати та розв'язувати завдяки творчій уяві проблемні ситуації шкільного життя [20, с. 87].

Зазначимо що, головними ознаками творчості (за М. Поташник) [19] є:

- створення нового або суттєве вдосконалення відомого;
- оригінальність, неповторність продукту діяльності, її результатів;